

Begüm KIRIK¹

Orcid: 0000-0002-0092-6538

Hediye ARSLAN ÖZKAN²

Orcid: 0000-0002-9328-8263

¹Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, İstanbul, Türkiye

²Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Sorumlu Yazar (Correspondence Author):

Begüm KIRIK
begum.kirik@yeditepe.edu.tr

Anahtar Sözcüler:

Bağlanma; üreme teknikleri; kavram
oluşturma; hemşirelik.

Keywords:

Attachment; reproductive techniques;
concept formation; nursing.

Üreme Tedavisinde Anne-Bebek Bağlanması: Kavram Analizi

Mother-Baby Attachment in Reproductive Treatment: Concept Analysis

Gönderilme tarihi: 04.06.2021

Kabul tarihi: 24.12.2021

Öz

Bu çalışmada üreme tedavisinde anne-bebek bağlanma kavramı analizi yapılması, tedavide kilit role sahip olan infertilite hemşireleri, anne-bebek bağının devam etmesini sağlayan kadın sağlığı ve pediatri hemşireleri için yol gösterici olması amaçlanmaktadır. Literatür incelemesi; Clinical Key Elsevier, Science Direct, Taylor&Francis Online, Ulakbim, Pubmed, Dergipark, Yöktez veri tabanlarında "Anne-bebek, bağlanma, kavram analizi, bonding, attachment, neonatal bonding, concept analysis" anahtar kelimeleri ile yapılan taramalar sonucunda kavram analizi için uygun ve ulaşılabilen 14 Türkçe, 3 İngilizce makale, 1 Türkçe kitap, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Chambridge İngilizce Sözlük ve Psikoloji Sözlüğü ele alınmıştır. Walker ve Avant'ın kavram analizi yöntemine uygun olarak yapılan analizin ilk adımında kavram "üreme tedavisinde anne-bebek bağlanması" olarak seçilmiş, ikinci adımda analizin amacına yer verilmiştir. Üçüncü adımda kavramın sözlük tanımı ve diğer kullanım alanları belirlenerek tanımlar belirtilmiştir. Dördüncü adımda kavramın tanımlayıcı özellikleri; ilişki, yakınlık ve bağlılık olarak belirlenmiştir. Beşinci ve altıncı adımda kavram tanımlayıcı özellikler doğrultusunda model, sınırdaki ve karşıt vakalarda açıklanmıştır. Yedinci adımda kavramın ortaya çıkmasını sağlayan hazırlayıcı faktörler ve sonuçlar anne-bebek açısından ele alınmıştır. Son adımda ise kavramın değerlendirilmesi için ölçekler sunulmuştur. Üreme tedavisinde anne-bebek bağlanması kavramının kavram analizi yöntemiyle ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin, bağlanma kavramının netleştirilmesine ve hemşirelerin, üreme tedavisinde, annelerin bebekleriyle güvenli bir bağlanma yaşamasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Abstract

In this study, it is aimed to analyze the concept of mother-infant attachment in reproductive treatment, to guide the infertility nurses who have a key role in the treatment, and the women's health and pediatric nurses who ensure the continuation of the mother-infant bond. Literature review; Clinical Key Elsevier, Science Direct, Taylor & Francis Online, Ulakbim, Pubmed, Dergipark, Yöktez databases with the keywords "mother-baby, attachment, concept analysis, bonding, neonatal bonding" 14 Turkish, 3 English articles, 1 Turkish book, Turkish Language Association Dictionary, Chambridge English Dictionary and Psychology Dictionary were discussed. In the first step of the analysis made in accordance with the concept analysis method of Walker and Avant, the concept was chosen as "mother-baby attachment in reproductive treatment", and the purpose of the analysis was included in the second step. In the third step, the dictionary definition and other usage areas of the concept were determined and specified. The defining features of the concept in the fourth step; relationship was determined as intimacy and commitment. In the fifth and sixth steps, the model was explained in the borderline and opposite cases in line with the concept-defining features. In the seventh step, the preparatory factors and results that led to the emergence of the concept were discussed in terms of mother and baby. In the last step, scales were presented to evaluate the concept. It is thought that examination of mother-infant attachment in reproductive treatment with the method of concept analysis will contribute to clarifying the concept of mother-baby attachment in reproductive treatment.

Kaynak Gösterimi: Kırık, B., Özkan, A. H (2022). Üreme Tedavisinde Anne-Bebek Bağlanması: Kavram Analizi. *EGEHFD*, 38(2),144-153
Doi:10.53490/egehemsire.946408
How to cite: Kırık, B., Özkan, A. H (2022). Mother-Baby Attachment in Reproductive Treatment: Concept Analysis. *JEUNF*, 38(2),144-153.
Doi:10.53490/egehemsire.946408

GİRİŞ

Birçok kadının hayatındaki en eşsiz olaylardan biri gebelik ve doğumdur. Doğurganlık çağında olan bir çiftin herhangi bir doğum kontrol yöntemi kullanmaksızın, en az bir yıl düzenli cinsel ilişkiye rağmen gebelik deneyimini yaşayamaması veya sürdürememesi infertilite olarak adlandırılmaktadır (Arslan Özkan ve Bilgin, 2019). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ,2010), doğurganlık yaşındaki kadınların %10-15'inin infertilite sorunu ile karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. İnfertil çiftlerin yaklaşık %40'ında sorunun kadında, %40'ında erkekte ve %20'sinde ise çiftin her ikisinde bulunduğu saptanmıştır (Boivin, 2003). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları 2003 (TNSA, 2003) verilerine göre Türkiye'de primer infertilite oranı %17,3, 2008'de ise %3,9 ve 2013 yılında %11,22 olarak saptanmıştır (TNSA, 2013). TNSA, 2018 yılında ise 15-24 yaş grubundaki kadınların doğurganlıklarında düşüş meydana geldiğini belirtmiştir (TNSA, 2018).

Fertiliteyi etkileyen temel faktörler kadın ve erkeğin yaşı, cinsel birleşme sıklığı ve doğru zamanlamadır. İnfertilite olgularında gelişen ikincil fertilitenin nedenleri ise; cinsel yolla bulaşan hastalıklar, güvenli olmayan düşüklükler, pelvik enfeksiyonlardır (Denson, 2006). Duygusal nedenleri arasında kadında tubal spazm, ovulasyon yapamama, seminal mayinin hızla atılması ve vajinismusdur. Kadına ve erkeğe ait infertilite nedenlerine bakıldığında, kadına ait nedenler vulva ve vajene ait faktörler (anatomik bozukluklar, vajen pH'sının bozulması), overe bağlı faktörler (ovulasyon düzensizlikleri, amenore, radyasyon), tubal faktörler (tıkanıklık, yapışıklık), servikal faktörler (anormal servikal mukus); erkeğe bağlı nedenler ise genital organların anomalileri (hipoplazik testis), sperm anomalileri ve fonksiyon bozuklukları (sigara, alkol ve madde kullanımı, yetersiz hormonal uyarımı) ve diğer faktörler (endokrin bozukluklar, genetik bozukluklar, yetersiz beslenme) yer alabilmektedir (Kırca ve Pasinlioğlu, 2013). İnfertilitenin tedavisinde çiftlerin %85-90'ı tıbbi ve cerrahi tedavi ile neden olan sorunları tedavi edilmektedir. Kalan %10-15'i ise yardımcı üreme tekniklerine başvurmaktadır (Arslan Özkan ve Bilgin, 2019).

İnfertilite yaşamı tehdit eden bir sorun olmamasına rağmen, tedavisi sürecinde içgüdüsel olarak çocuk sahibi olmayı arzulayan kadınları biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyokültürel açıdan ciddi şekilde etkilemektedir (Bergart, 2000). Yaşam boyu acı verici duygusal deneyimlere neden olabilmektedir. Üreme tedavilerinin uzun soluklu ve pahalı olması, gebelik deneyiminin ve genetik devamlılığın kaybı söz konusu olduğunda olumsuz deneyimler ortaya çıkmaktadır. Üreme tedavisi gören birçok kadın, ileri yaşın getirdiği riskler, çoğul gebeliğe bağlı komplikasyonlar, fetüsün anne karnında kaybedilmesi gibi zor durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Olumsuz deneyimler nedeniyle çift için mutluluk ifade eden gebelik deneyimi, zorlu bir sürece dönüşmektedir. Özellikle anne adayları, gebeliğin devamına ilişkin belirsizlikler ve doğmamış bebeğine bağlanma zorlukları yaşamaktadır (Boz, Özçetkin ve Teskereci, 2018).

Bağlanma tek başına bir durum değil, bir süreçtir. Bu süreçte anneler kendi yetiştirilme tarzlarından etkilendikleri kadar; gebelik, doğum, lohusalık ve bebeğin ilk aylarında deneyimlerinden de etkilenmektedir. Üreme tedavisi alan annelerin bebeklerine biyolojik anlamda bağlanması, insan yaşamında güçlü bağlanma çeşitlerindedir. Bağlanmanın doğumdan önce ve sonra desteklenmesi bebeğin psikolojik olarak sağlıklı gelişimi açısından büyük bir yatırımdır (Lang, 2018). Bağlanma kavramı birçok alanda analiz edilmiş olup, üreme tedavisi alan bireylerde anne bebek bağlanmasına değinilen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. IVF ile gebe kalan çiftlerin aile etkileşimlerinin zaman içindeki değişimlerini inceleyen bir çalışmada ilk çocuklarını bekleyen 31 çifte ulaşılmış olup, aile ilişki dinamiklerini değerlendirmek için evlilik doyumu ve ebeveyn-fetüs bağlanması ölçülmüştür. Sonuç olarak ise IVF örneğindeki aile birliği, evlilik doyumu ve ebeveyn bağlanma puanlarının, gebelik sırasında referans örnektekilere benzer veya daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Cairo ve diğerleri, 2012). Tayvan'da doğal olarak gebe kalan ve IVF tedavisi gören gebe kadınlar arasında maternal-fetal bağlanma ve anne-bebek bağlanmasındaki farklılıkları inceleyen bir çalışma ise doğurganlık tedavisi sonrası gebe kalan kadınların anne-fetüs ve anne-bebek bağlanma puanlarının daha yüksek ve gebelik şekli ve eğitim düzeyi anne-fetus bağlanmasını önemli ölçüde etkileyen temel faktörler olduğu ortaya

koymuştur (Chen ve diğerleri., 2011). Bernstein ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise infertil kadınlarda maternal-fetal bağlanma, başa çıkma tarzları, benlik kavramı ve gebeliğe uyum değerlendirilmiş olup, ebeveynliğe geçiş süreci, önceden kısır olan kadınlarda daha yüksek düzeyde kaygı, kaçınma davranışı ve yeni doğmuş bir bebeği eve götürmek için hazırlık eksikliğini içerdiği, bağlanmada zorluklar yaşandığı bulunmuştur (Bernstein, Lewis ve Seibel, 1994).

Bu çalışmada üreme tedavisinde anne-bebek bağlanma kavramı analizi yapılması, tedavide kilit role sahip olan infertilite hemşireleri, anne-bebek bağının devam etmesine katkıda bulunan kadın sağlığı ve pediatri hemşireleri için yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Bağlanma

İngiliz Psikiyatrist John Bowlby bağlanma deneyimleri hakkında ilk çalışmaları yapmıştır (Bretherton, 1992). Bowlby ilk önce uyum problemi olan çocuklar üstünde gözlemler yaparak çalışmaya başlamıştır. Londra Çocuk Danışma Kliniği'ndeki notları bağlanmaya ilişkin ilk gözlemlerini oluşturmaktadır. Kırk dört olgu incelemesinden sonra ayrılma ve anne eksikliği arasında ilişkiye dikkat çekerek bu çocukların temel probleminin, yaşamlarının ilk yıllarında anne figürüne gerçek bir bağlanma oluşturma olanağından mahrum kaldıkları için sevmeyi başaramadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Bowlby, insanlarda bağlanma ilişkisinin; çevreyi keşfederken geri dönülebilecek güvenli bir liman olma, fiziksel gereksinimleri karşılama ve hayata dair bir güvenlik duygusu geliştirebilme şansı gibi 3 temel işlevi olduğunu vurgulamaktadır (Bowlby, 1969). Bu gereksinimlerin yeterli düzeyde karşılanmaması, çocukta oluşan öz benlik algısıyla bağlantılı olarak kişisel sorunlar gelişebilmesine yol açmaktadır. Bowlby'e göre bağlanma, bireyin önemli gördüğü bir kişiye karşı geliştirdiği ve beslediği güçlü bir duygusal bağıdır (Karataş, 2017).

Genel olarak anne-bebek bağlanması, yeni doğan ve ailesi arasındaki güven duygusunun başladığı ilk duygusal bağı tanımlamaktadır (Lang, 2018). Anne adayını ile bebeğin doğum öncesi dönemde kurduğu bağ ve gebeliğe verilen olumlu tepki sayesinde anne adayının bebeği ile kurduğu iletişim, bebeğini koruma ihtiyacı ve içgüdüleri sayesinde bağlılık duygusu gelişmektedir. Bağlanma süreci; gebe kalan kadının doğmamış bebeğine ilişkin davranışsal ve emosyonel etkileşimleri ile kendini bir anne olarak tanımlaması ve anne kimliği geliştirme süreçlerini kapsamaktadır (Brandon ve diğerleri, 2009; Duyan ve diğerleri 2013). Bağlanma gebeliğin istenmesi ve planlanması ile başlamakta, gebeliğin oluşumu ve öğrenilmesi ile gelişmekte ve doğum sonrası dönemde de devam etmektedir. Bu süreçlerde anne ve bebek arasındaki etkileşimin sağlıklı olması ve erken başlaması sağlıklı bir bağlanma sürecini başlatmaktadır (Lang, 2018).

Bağlanma Biçimleri

1. Güvenli bağlanma: Çocukların kendilerine bakım veren kişiden olumlu beklentileri vardır. Hislerini açıkça belirtirler ve strese girdikleri zamanlarda kendilerine bakan kişi tarafından sakinleştirilebileceği, korunabileceği deneyimini taşıdıkları ve onlara güvendikleri gözlemlenir. Çocuklar, annelerinden ayrıldıkları zaman güçlü bir şekilde ayrılığa karşı çıkarlar ama anneleri tarafından hızlıca sakinleştirilebilirler (Lang, 2018).

2. Güvensiz-çekişen bağlanma: Genelde erken dönemde bağımsız olmaya zorlanan çocuklarda görülür. Olumsuz bir benlik duygusu ve bastırılmış duygular uzun dönemde ortaya çıkmaktadır. Anneye karşı ilgisizlik vardır. Yabancılarla kolaylıkla oynayabilirler, umursamaz tavırları mevcuttur. Annelerinin sakinleştirmesine ihtiyaç duymazlar. Anneye karşı yakınlaşmadan çekinir, güven konusunda emin olamayacağını önceki deneyimlerinden hatırlar. Geçmişte, annesiyle beden temasında bulunulmamış veya olumsuz deneyimler yaşanmıştır (Lang, 2018).

3. Güvensiz-kararsız bağlanma: Çocuklar, korktukları ve kendilerini güvensiz hissettikleri bir olay sonrasında anneleri tarafından çok zor sakinleştirilebilirler. Bakım veren kişi

tarafından kaybedilmekten çok korkarlar. Çocuklar ayrılık anksiyetisini şiddetli ağlama, öfke ve sakinleştirilememek gibi davranışlarla ifade etmeye çalışırlar (Lang, 2018).

4. Deorganize bağlanma: Değişik ve çelişkili davranışlar ortaya çıkmaktadır. Her iki güvensiz bağlanma modelinin bileşiminden oluşmaktadır. Bu bağlanma tipinde, çocuklar öngörülemez tepkiler vermektedir (Lang, 2018).

YÖNTEM

Kavram analizi, bir kavramın netleştirilmesi amacı ile araştırılması, derinlemesine incelenmesi, benzer kavramlarla ayrıştırılması ve geçerliliğinin değerlendirilmesi için bilgi sağlayan ve özen gerektiren bir süreçtir (Meleis, 2012).

Bu çalışmada; Clinical Key Elsevier, Science Direct, Taylor&Francis Online, Ulakbim, Pubmed, Dergipark, Yöktez veri tabanlarında Mayıs 2021 tarihleri arasında “anne-bebek, bağlanma, kavram analizi, bonding, attachment, neonatal bonding, concept analysis” anahtar kelimeleri ile yapılan taramalar sonucunda kavram analizi için uygun ve ulaşılabilen 14 Türkçe, 3 İngilizce makale, 1 Türkçe kitap, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Chambridge İngilizce Sözlük ve Psikoloji Sözlüğü incelenmiştir.

Üreme tedavisinde anne-bebek bağlanması kavramının analizi için 8 basamaktan oluşan Walker ve Avant’ın kavram analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz basamaklarının açıklamaları şu şekildedir (Meleis, 2012):

1. **Kavramın seçimi:** Bu adımda analiz yapılacak kavram seçilir.
2. **Kavram analizinin amacının belirlenmesi:** Yapılacak kavram analizinin amacı belirlenir.
3. **Kavramın olası kullanım alanlarının belirlenmesi:** Kavramın sözlük tanımları incelenerek, olası tüm alanlarda kavramın var olan tanımları incelenir.
4. **Kavramın tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi:** Kavramın literatürde tanımlanan özellikleri belirlenir.
5. **Model vakanın oluşturulması:** Kavramın tanımlayıcı tüm özelliklerini içeren model vaka oluşturulur.
6. **Sınırdaki ve karşıt vakanın oluşturulması:** Kavramın tanımlayıcı özelliklerinden birkaçını içeren sınırdaki vaka ve tanımlayıcı özelliklerinin hiçbirini içermeyen karşıt vaka oluşturulur.
7. **Kavramla ilgili hazırlayıcı faktörlerin ve sonuçların belirlenmesi:** Hazırlayıcı faktörler, kavramın oluşmasını ve ortaya çıkmasını sağlayan durumlardır. Sonuçlar ise kavram oluştuktan sonra ortaya çıkan durumlardır.
8. **Kavramın ölçüm yollarının belirlenmesi:** Kavramın nasıl ölçüleceğinin belirlenmesidir.

BULGULAR

Bu çalışmada, “Üreme Tedavisinde Anne-Bebek Bağlanması” kavramı Walker ve Avant’ın 8 basamaklı kavram analizi yöntemi doğrultusunda incelenmiştir:

1.Kavramın seçimi:

Bu çalışmada analizi yapılacak kavram olarak “Üreme Tedavisinde Anne-Bebek Bağlanması” seçilmiştir.

2.Kavram analizinin amacının belirlenmesi:

Anne-yeni doğan bağı ve bağlanması, tüm dünyada kullanılan bir kavramdır. Çocuğun ebeveynleriyle, özellikle annesiyle kurduğu bağlanma ilişkisi onun bebeklikten başlayarak tüm yaşamı boyunca duygusal ve sosyal gelişimini etkiler (Karakaş ve Şahin, 2019) Obstetrik ve pediyatrik alanlarda sıkça kullanılmasına rağmen, kavramın doğru kullanılmadığı görülmektedir. Üreme tedavisi almış annelerin yeni doğanla sağlıklı ve güçlü bir bağ kurabilmesi için hemşirelerin bağlanma kavramını anlaması gerekmektedir.

3.Kavramın olası kullanım alanlarının belirlenmesi:

3.a. Kavramın sözlük tanımları

Bağlanma kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde; 'bağlanmak işi veya durumu' olarak yer almaktadır (TDK, 2021). Cambridge İngilizce Sözlüğü'nde ise 'bonding' olarak incelendiğinde, 'biriyle güçlü bir ilişki geliştirmek, oluşturmak' anlamlarına ulaşılmaktadır (Cambridge, 2021).

3.b. Kavramın farklı disiplinlerdeki tanımları

Bağlanma; tıp, hemşirelik ve psikoloji dahil olmak üzere çeşitli disiplinlerde kullanılan ve her disiplinin kendine özgü tanımladığı bir kavramdır. Psikoloji alanında bağlanma, iki insan arasındaki yakın duygusal ilişki sonucu oluşan bağ olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2012).

Hemşirelik perspektifinden bakıldığında, tanımlar daha spesifiktir ve bir anne-bebek arasındaki bağlantıyı içermektedir. Depresyonun anne-yeni doğan bağlanmasına etkilerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada Ohoka ve diğerleri bağlanma kavramını 'anne ve yeni doğan arasında bir ilişki ve bağlılık geliştirme süreci' olarak tanımlamıştır (Ohoka ve diğerleri, 2014). Numan ve Young ise anne ve bebek arasında daha spesifik bir bağlantı olduğunu 'bu nedenle anne-bebek bağı memelilerde en yaygın kalıcı bağ' olarak belirtmişlerdir (Numan ve Young, 2016). Bu tanımlama anne-bebek bağlantısının en güçlü ilişki bağı olduğunu ve diğer sosyal bağları etkileyebileceğini ortaya çıkarmıştır. Alman mikrobiyoloji uzmanı Christine Lang ise, 'bağlanma, çocuk ve ailesi arasındaki duygusal bağ, yeni doğan bir bebeğin güven duygusunun geliştiği ilk ilişki' olarak tanımlamaktadır (Lang, 2018).

Üreme tedavisi alan kadınlarda ve bebeğiyle olan bağlanma durumuna bakıldığında ise fetüsün anne karnına yerleştirilmesiyle başladığı düşünülmekte ve ilerleyen dönemlerle birlikte bağlanma artmaktadır. Gebenin bebeğini istemesi ve ona iyi duygular yüklemesi, fetüsün bunu hissetmesi, bağlanmanın ilk aşamasıdır (Yalçın, 2010). Üreme tedavisinin ilk uygulandığı andan itibaren kadınların fertilité geçmişinin, ebeveynlik rolünde daha fazla kaygı sergilemelerine yol açacağı endişesi duyulmaktadır. Bununla birlikte, anne adayları bebeklerinin iyiliği hakkında daha fazla endişe duydukları, öz imaj, gebelikleri hakkında güvensizlik ve yüksek düzeyde kaygılı olmaları söz konusu olabilmektedir (Gibson et al., 2000). Üreme tedavisi alan kadınlarda yaşanan bu kaygı sonucunda, endişeyle bağlanmanın niteliği oluşmaktadır.

4.Kavramın tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi:

Kavram analizinin bu adımında, bağlanma kavramı ile ilişkili olan ve kavramın anlaşılmasını sağlayan diğer kavramlar belirlenmiş ve incelenmiştir (Meleis, 2012). Literatürde yer alan bağlanma tanımlarından (Dereli Yılmaz, 2013; Goulet ve diğerleri, 1998; Karataş, 2017; Koniak-Griffin, 1988; Lang, 2018; Numan ve Young, 2016; Ohoka ve diğerleri, 2014; Yalçın, 2010) yola çıkarak bu kavramın yakınlık, ilişki ve bağlılık kavramları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu kavramlar bizi tümevarım ilkesi ile üreme tedavisi alanlarda bağlanma kavramına götürmektedir.

4.a. Yakınlık: Ebeveynlerin, bebeklerine fiziksel ve psikolojik yakınlıklarını ve bundan kazandıkları deneyimlerini ifade etmektedir. Üreme tedavisi alan kadınlar, bebekleriyle üç boyutta yakınlık kurabilirler. Bu boyutlar; temas, duygusal durum ve bireyselleştirme. Doğumdan sonra bebeğe dokunma, ten tene temasın sağlanması ve ona bakmanın duygusal deneyimlerinin yakınlık arayışının bir parçasıdır. Duygusal durum, yeni ebeveynlerin bebekleri ve ebeveyn rolleri üzerine olan deneyimlerinden ortaya çıkmaktadır. Üreme tedavisi alan kadınlar, yoğun stres, endişe ve korku yaşamaktadır. Bu durumda anne adayları büyük ölçüde etkilenmekte ve bağlanma olumlu ve olumsuz yönden etkilemektedir (Goulet ve diğerleri, 1998).

4.b. İlişki: Üreme tedavisi alan kadınlarda döllenmenin gerçekleşmesinden itibaren bebekle ilişki kurulması, başarılı bir bağlanmanın anahtarı olabilmektedir. Bu ilişki sayesinde güvenli bağlanmanın ilk adımları atılmış olur. Bebeğin yetenekleri ve davranışsal özellikleri

ebeveynlerinin tepkisini ortaya çıkarmaktadır. Üreme tedavisi sürecinde bebeğinin ipuçlarına duyarlı, büyümesini ve gelişmesini teşvik eden anneler, bebekleriyle güçlü bir bağlanma süreci geçirecektir (Goulet ve diğerleri, 1998).

4.c. Bağlılık: Bağlılık, bağlanma ilişkisinin kalıcı doğasını ifade eder. Bağlılığın bu boyutu iki yönlü olarak ele alınır; merkeze koyma ve ebeveyn rolünün keşfedilmesi. Üreme tedavisi alan anne ve babalar bebeklerini hayatlarının ve ailelerinin merkezlerine koyarlar. Bebeklerinin iyiliği için tüm tedavileri ve sorumlulukları kabul ederler. Bebeğin büyümesi ve gelişmesi için maddi ve manevi her türlü zorlukların üstesinden gelmeye çalışırlar. Ebeveyn rolünün keşfinde ise ebeveynlerin, kendi yollarını bulmak ve ebeveyn kimliğini kendileriyle bütünleştirmek için üreme tedavisinden sonra hayatlarını yeniden düzenlemeleri gerekmektedir (Goulet ve diğerleri, 1998).

5. Model vakanın oluşturulması:

Bayan A., otuz beş yaşında beş yıldır üreme tedavisi alan bir kadındır. On yıl önce liseden sevgilisiyle evlenmiştir. Mutlu çift uzun tedaviler sırasında iki defa gebelik müjdesi almış ama ikisinde de gebelikler düşük ile sonuçlanmıştır. Bayan A.'nın eşi tedavileri karşılamak için gece gündüz çalışmaktadır. En son yapılan embriyo transferinden sonra doktor müjdeli haberi vererek Bayan A.'nın gebe olduğunu söyler. Bayan A. ve eşi bir yandan yoğun bir sevinç yaşarken bir yandan da bebeklerini kaybetme korkusuyla yüzleşmektedir. Bayan A., bu süreçte bebeğini kaybedebileceğini bilse de bebeğiyle konuşur, ona masallar anlatır. Gebeliğin ilk aylarında bebek hareketleri anne tarafından hissedilmediğinde bile Bayan A. bebeğini hissettiğini, onun çok güçlü bir bebek olacağına inandığını belirtir. Bebeğine her gün neler yaptığını anlatır, sırlarını paylaşır. Dokuz aylık sürecin sonunda ise bebek dünyaya gelir. Doğumdan hemen sonra anne ve bebek arasında ten tene temas sağlanır ve emzirme için desteklenir. Bayan A., bebeğini beşiğine koyduğunda bebek hemen ağlar ve annesinden ayrılmak istemez. Annesi bebeğini tekrar kucağına aldığına sevinerek onu selamlar ve sakinleşir. Bebek her ağladığında Bayan A. onu kucağına alarak gebeliğinde olduğu gibi günlük olaylardan bahsederek onunla konuşur, bebeği sesini tanıır ve sakinleşir. Anne ve bebek arasında güçlü bir bağ oluşmuştur.

6. Sınırdaki ve karşıt vakanın oluşturulması:

6.a. Sınırdaki vakanın oluşturulması: Bayan B., on beş senedir üreme tedavisi alan bir hastadır. Uzun süredir devam eden bu tedavilerden umudunu keserek taşıyıcı anne bulmak ister. Eşiyle bu konuda anlaşır ve yasal işlemleri başlatarak Bayan E. ile tanışır. Bayan B.'nin eşinden alınan sperm taşıyıcı anneye nakledilir ve işlem olumlu sonuçlanır. Taşıyıcı anne olan Bayan E., gebeliği boyunca çok yoğun çalıştığından bebeği vereceği anne ve babayla sadece iki kez görüşmüştür. Bu görüşmelerde de sadece yasal süreç ilerlemiştir. Bebeğin verileceği Bayan B. ve eşinin bebekle herhangi bir yaklaşımları olmamıştır. Doğum için hastaneye başvuran Bayan E., bebeğin verileceği çifti arar ve durum hakkında bilgi verir. Yaklaşık kırk sekiz saat süren zor doğumda Bayan E. yapayalnızdır. Çift bebeğin doğumuna yetişir ve taşıyıcı anneden ayırarak bebeği kucaklarına alırlar. Ten tene temas yapmak isterler, fakat bebek sakinleşmez, ağlamaya devam eder. Taşıyıcı anne Bayan E., bebeğin ağlamasına dayanamaz ve kucağına almak ister. Kucağına aldığına bebek sakinleşir.

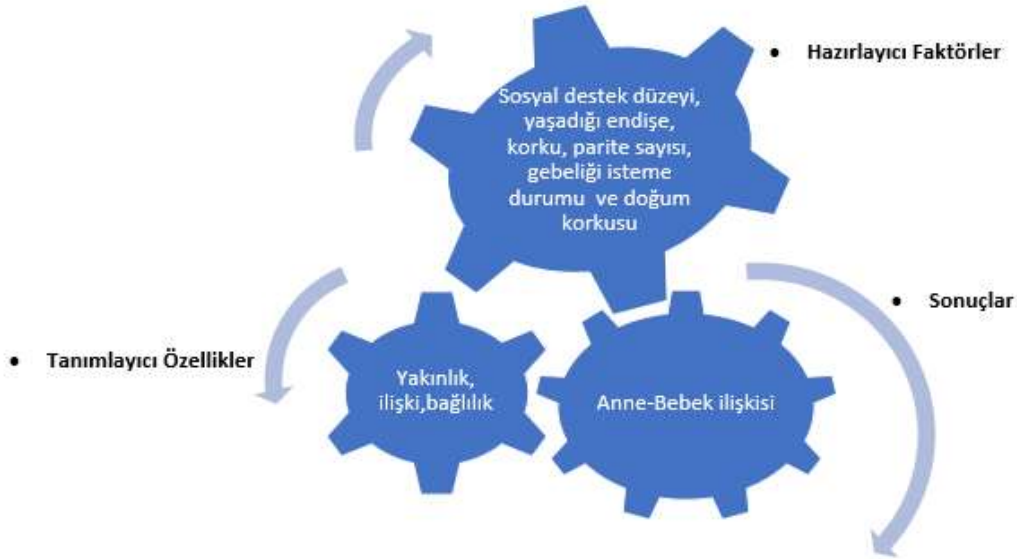
6.b. Karşıt vakanın oluşturulması: Bayan Ş., beş yıldır gebe kalmayı eşi ile isteyerek dener ve her gebelik testi yaparken bir umutla pozitif gelmesini bekler. Fakat her defasında aldığı negatif gebelik testi ile kendini suçlayarak gebe kalsa bile bebeğini kucağına alabileceğini düşünmez. Tüm yaşadıklarına rağmen bebek sahibi olmayı çok isteyen Bayan Ş. üreme tedavisi için kliniğe başvurarak bir yıl içinde gebe kalır. Uzun zamandır istediği gebelik oluşumu sonucunda mutluluktan daha çok dokuz ayını bebeğini kaybetme korkusuyla geçirir. Bayan Ş., gebelik haftaları ilerledikçe yaşadığı stresin katlandığını ve doğum olsa bile bebeğine iyi bakamayacağını, ona yetemeyeceğini hisseder. Sağlıklı bir kız bebek sahibi olduklarında eşi, bebeği annesinin kucağına koymak istediğinde bebek ağlar. Bayan Ş., bebeği her ağladığında

daha da kendini soyutlayarak bebeği tutmak ya da emzirmek istemez. Bebeğin mamayla beslenmesini ve tüm bakımlarını eşinin yapmasını ister. Böylece ona zarar veremeyeceğini ve onu hiç kaybetmeyeceğine inanır.

7. Kavramla ilgili hazırlayıcı faktörlerin ve sonuçların belirlenmesi:

Literatürde bağlanma kavramının hazırlayıcı faktörleri arasında kadının çevresinden ve eşinden algıladığı sosyal destek düzeyi, yaşadığı endişe, korku, parite sayısı, gebeliği isteme durumu ve doğum korkusunun yer aldığı gösterilmektedir (Dereli Yılmaz, 2013; Güleç ve diğerleri, 2014; Koniak-Griffin, 1998). Üreme tedavisi alan kadınların bebekleriyle güvenli bağlanabilmesi için gebeliği isteme durumu, doğum öncesi ve sonrası bağlanmanın desteklenmesi için yakınlık ve ilişkinin kurulması, temasın sağlanması gerekmektedir.

Üreme tedavisi alan annelerin bebeklerine başarılı bağlanma sonuçları anne-bebek ilişkisini belirler. Başarılı bir bağlanma geçiren anneler; çocuklarını iyi anladığını hisseder, kendine ait olduğundan emindir, emzirmenin ve onunla oynamanın keyfini çıkarır, çocuğuyla konuşur, memnundur ve kendini çocuğuna yakın hisseder. Güvenli bir bağlanma yaşayan çocuklar ise; çevreye karşı meraklı ve ilgilidir, keşfetme davranışları vardır, bağımsız oyun oynayabilirler, duyarlı ve empatik yapıya sahiptir ve sorunlar karşısında yapıcı çözümler üretebilme yetenekleri bulunmaktadır (Lang, 2018). Şekil 1’de Üreme Tedavisinde Anne-Bebek Bağlanmasının hazırlayıcı ve tanımlayıcı özellikleri, sonuçları gösterilmiştir.

Şekil 1. Üreme tedavisinde anne-bebek bağlanmasının hazırlayıcı, tanımlayıcı özellikleri ve sonuçları

8. Kavramın ölçüm yollarının belirlenmesi:

Anne ve bebek bağlanma kavramını ölçmek için çeşitli ölçekler bulunmaktadır. Karakulak tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapıldığı “Anne-Bebek Bağlanma Ölçeği” sekiz maddeden oluşmaktadır (Aydemir Karakulak, 2009). Hamilelik sürecinde gebe ve fetüs arasındaki bağlanmanın ölçülmesi için Duyan ve diğerleri, geçerlik ve güvenilirliğini yapmış olduğu “Doğum Öncesi Bağlanma Envanteri” bulunmaktadır. Bu ölçek yirmi bir madde ve tek bir faktörden oluşmaktadır (Duyan ve diğerleri, 2013). Yalçın ve diğerleri ise “Doğum Sonrası Bağlanma Ölçeğinin” geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmıştır. Doğum Sonrası Bağlanma Ölçeği, “bağlanma bozukluğu” (on iki madde), “reddetme ve sinirlilik” (yedi madde), “bakım konusunda gerginlik” (dört madde), istismar riski (iki madde) olmak üzere dört alt birimden oluşmaktadır (Yalçın ve diğerleri, 2014). Bağlanma kavramına ilişkin bir diğer ölçek ise Kavlak’ın geçerlik güvenilirliğini yapmış olduğu “Maternal Bağlanma Ölçeği”dir (Kavlak ve Şirin, 2004). Literatür taraması sonucunda üreme tedavisi alan annelere özgü bebek bağlanmasının ölçülmesine ilişkin bir ölçeğe rastlanmamıştır.

Hemşirelik Alanının Kavrama Etkisi

Özellikle kadın sağlığı ve hastalıkları, pediatri ve infertilite hemşireleri anne-bebek bağı kavramları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Pozitif bir anne-bebek bağına teşvik ederler. İnfertilite hemşiresi, odak nokta olarak tedaviyi değil hastayı bütüncül olarak ele alarak tüm süreç hakkında bilgi akışını sağlamak, karşılaşılabilecek durumlar hakkında rehberlik ederek stres yönetimini öğretmek ve danışmanlık yapmaktan sorumludur. Çiftleri tedavi süreci boyunca olumlu kalmaları konusunda teşvik ederek anne-bebek bağlanmasında kilit rol oynamaktadırlar (Çetin Abalı, 2019). Bu amaçla sağlık profesyonelleri infertil çiftlerde anne-bebek bağlanmasına yönelik kapsamlı bir danışmanlık hizmeti sağlanmalıdır. İnfertilite sonrası gebe kalan veya yeni anne olmuş kadınlar ile yüz yüze ya da çevrimiçi platformlarda danışmanları etkileşime geçirerek doğum öncesi, sırası ve sonrası bebeğe bağlanmada yaşanan deneyimlerin anlatılması için ortam oluşturulabilmektedir. Böylece infertilitenin getirdiği zorlukları akranları ya da eşleri ile konuşarak baş etme mekanizmaları geliştirilebilmektedir (Watkins ve Baldo, 2004). Ayrıca hemşireler, infertilite tanısı ve sonrasında uygulanan tedavilerin yarattığı psikolojik değişiklikler gebelik sonrasında da devam edebilmektedir. Bu süreçte depresyon durumlarını erken dönemde belirleyerek, anne-bebek bağlanmasını üzerinde olumsuz etkiler yaratmadan önlenmesi sağlanabilmektedir (Aşçı ve Kızılkaya Beji, 2012).

İlk iki trimesterde anne-bebek bağlanmasının gelişmesi için erken doğum öncesi eğitim, annenin doğmamış bebeğini görselleştirmesine ve hayal etmesine izin vermek için fetal gelişim hakkında daha detaylı bilgi verilmesi danışmanlık konularının arasında yer alması gerekmektedir (Kuo ve diğerleri, 2013).

SONUÇ

Kavram analizi, hemşirelik alanında bilgiyi iletme ve teori geliştirmek için gerekli bir süreçtir. Hemşirelik uygulamaları için kavram analizi, öncelik verilmesi gereken bir öneme sahiptir. Bu makalede, üreme tedavisi alan annelerde bebeklerine bağlanma kavramının analizi yapılmış olup, kavramın temel özellikleri; yakınlık, ilişki, bağlılık olarak belirlenmiştir. Ayrıca anne bebek bağlanma konusunun üreme tedavisi alan anne adayları ile ilgili hemşirelik araştırma ve bilimsel aktiviteleri için yeni yollar açacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkıları

Fikir ve Tasarım: B.K., H.A.Ö. Denetleme ve Danışmanlık: H.A.Ö. Literatür tarama: B.K. Kaynak Taraması: B.K. Makalenin Yazımı: : B.K., H.A.Ö. Eleştirel İnceleme: H.A.Ö.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazarlar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Aşçı, Ö., Kızılkaya Beji, N. (2012). İnfertilite danışmanlığı. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 20, 154-159.
- Aydemir Karakulak, H. (2009). *Anne-bebek bağlanma ölçeğinin Türk toplumuna uyarlanması (Aydın örneği)*. (Yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü. Anı Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara,192-195.
- Bergart, AM. (2000). The experience of women in unsuccessful infertility treatment: what do patients need when medical intervention fails. *Soc Work Health Care*, 30, 45-69.
- Bernstein, J., Lewis, J., & Seibel, M. (1994). Effect of previous infertility on maternal-fetal attachment, coping styles, and self-concept during pregnancy. *Journal of Women's Health*, 3(2), 125-133.
- Boivin, J. A (2003). Review of psychosocial interventions in infertility. *Soc Sci Med*, 57, 2325-2341.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and loss: Vol. 1. Attachment. 2. New York: Basic Books.
- Boz, İ., Özçetlik, E., Teskereci, G. (2018). İnfertilitede anne olma: Kuramsal bir analiz. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 10(4), 506-521. doi:10.18863/pgy.382342

- Brandon, AR., Pitts, S., Denton, WH., Stringer, CA., Eyans, HM. (2009). History of the theory of prenatal attachment. *Journal Prenat Perinat Psychol Health*, 23(4), 201-222.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Cairo, J., Darwiche, H., Tissot, N., Favez, M., Germond, P., Guex, Y., Despland, J.N. (2012). Family interactions in IVF families: change over the transition to parenthood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 30(1), 5-20, DOI: 10.1080/02646838.2012.669830.
- Cambridge İngilizce Sözlüğü. (2021). Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/bond?q=bonding> Erişim tarihi: 01 Mayıs 2021
- Chen, C.J., Chen, Y.C., Sung, H.C., Kuo, P.C., Wang, C.H. (2011). Perinatal attachment in naturally pregnant and infertility-treated pregnant women in Taiwan. *Journal of Advanced Nursing*, 67(9), 2200-2208.
- Çetin Abalı, S. (2019). İnfertilite. H. Arslan Özkan (Ed.), *Hemşirelik ve ebelik için kadın sağlığı ve hastalıkları kitabı* içinde (s.132-143). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Denson, V. (2006). Diagnosis and management of infertility. *J Nurse Pract*, 1:380-386.
- Dereli Yılmaz, S. (2013). Prenatal anne - bebek bağlanması. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10 (3), 28-33.
- Duyan, V., Kapısız Gül, S., Yakut İbrahim, H. (2013). Doğum öncesi bağlanma envanteri'nin bir grup gebe üzerinde türkçeye uyarlama çalışması *The Journal of Gynecology - Obstetrics and Neonatology*, 10 (39), 1609-1614.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), (2010). Sexual and reproductive health: Infertility is a global public health issue. Erişim adresi: <https://www.who.int/reproductivehealth/topics/infertility/perspective/en/> Erişim Tarihi: 25.07.2021.
- Gibson, F. L., Ungerer, J. A., McMahon, C. A., Leslie, G. I., Saunders, D. M. (2000). The mother-child relationship following in vitro fertilisation (IVF): infant attachment, responsivity, and maternal sensitivity. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 41(8), 1015-1023.
- Goulet C, Bell L, St-Cyr D, Paul D, Lang A. (1998). A concept analysis of parent-infant attachment. *Journal of Advanced Nursing* 28(5), 1071-1081.
- Güleç, D, Öztürk, R, Sevil, Ü, Kazandı, M. (2014). Gebelerin yaşadıkları doğum korkusu ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türkiye Klinikleri Journal of Gynecology and Obstetrics*, 24(1),36-41.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). Erişim adresi: www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/TNSA2003-AnaRapor.pdf Erişim Tarihi: 07.11.2021.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). Erişim adresi: www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf Erişim tarihi: 07.11.2021.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). Erişim adresi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf Erişim Tarihi: 25.07.2021.
- Karakaş, N.M., Şahin Dağlı, F. (2019). The importance of attachment in infant and influencing factors. *Türk Pediatri Ars*, 54(2), 76-81.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma kuramı açısından kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, 54. doi: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434654>
- Kavlak, O., Şirin, A. (2009). Maternal Bağlanma Ölçeği'nin Türk toplumuna uyarlanması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*[Bağlantıda]. 6,1, 188-202. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Kırca, N. , Pasinlioğlu, T. (2013). İnfertilite tedavisinde karşılaşılan psikososyal sorunlar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (2), 162-178.
- Koniak-Griffin, D. (1988). The relationship between social support, self-esteem, and maternal-fetal attachment in adolescents. *Research in Nursing & Health*, 11(4), 269-278. <https://doi.org/10.1002/nur.4770110408>
- Kuo, P.C., Bowers, B., Chen, Y.C., Chen, C.H., Tzeng, Y.L., Lee, M.S. (2013). Maternal-foetal attachment during early pregnancy in Taiwanese women pregnant by in vitro fertilization. *J Adv Nurs*, 69, 2502-2513.
- Lang, C. (2018). *Bağlanma, doğum öncesi ve sonrası dönemde bağlanmanın güçlendirilmesi*. N. Üzel ve S. Özbacı (Çev.) (s.1-67). Ankara: Modern Tıp Kitabevi.
- Meleis, A. (2012). *Theoretical nursing development & progress*. 5th Edition. Philadelphia: Lippincott William & Wilkins, Wolters Kluwer.
- Numan, M., Young, L. J. (2016). Neural mechanisms of mother-infant bonding and pair bonding: Similarities, differences, and broader implications. *Hormones and Behavior*, 77, 98-112. <https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2015.05.015>

- Ohoka, H., Koide, T., Goto, S., Murase, S., Kanai, A., Masuda, T., Ozaki, N. (2014). Effects of maternal depressive symptomatology during pregnancy and the postpartum period on infant-mother attachment. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 68(8), 631–639. <https://doi.org/10.1111/pcn.12171>
- Özkan Arslan, H., Bilgin, Z. (2019). *Kanıtı dayalı gebelik ve doğum yöntemi*. (s.43-65). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2021). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 01 Mayıs 2021
- Watkins, K.J., Baldo, T.D. (2004). The infertility experience: biopsychosocial effects and suggestions for counselors. *J Couns Dev*, 82, 394–402.
- Yalçın, S.S., Örün, E., Özdemir, P., Mutlu, B. ve Dursun, A. (2014). Türk annelerde doğum sonrası bağlanma ölçeklerinin güvenilirliği. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 57, 246-251.
- Yalçın, Y. J. (2010). *Anne bebek arasındaki bağlanma olgusunun infantil kolik ile ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi): Mersin Üniversitesi, Mersin.